

بررسی معناشناختی اوصاف حضرت ابراهیم (ع) در قرآن کریم

(طالعه موردی واژگان حنیف، مسلم، أوّاه، أمه، أسوه)

موسی ابراهیم

علی اصغر هادی

سرشناسه: ابراهیمی، موسی، ۱۳۷۱- هادی، علی اصغر ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور: بررسی معناشناختی اوصاف حضرت ابراهیم (ع) در قرآن
کریم (مطالعه موردی واژگان حنیف، مسلم، آواه، أمه، أسوه)، موسی ابراهیمی،
علی اصغر هادی-

انتشارات الرئيس

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، ت. ۶۶۹۶۸۰۱۴
بررسی معناشناختی اوصاف حضرت ابراهیم (ع) در قرآن کریم
(مطالعه موردی واژگان حنیف، مسلم، آواه، أمه نسو)
مؤلفان: موسی ابراهیمی، علی اصغر هادی
گرافیکست: فرشته ایزدی

لیتوگرافی سبز ● چاپخانه تک ● صحافی تک
نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۶ ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۰۰۰ تومان ● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۵۹-۷۳-۸
حق چاپ: نشر ادريس ۱۳۹۶

فهرست

پیشگفتار ۱۲

فصل اول: کلیات

- چیستی معناشناسی ۱۶
- رویکرد ریشه‌شناسی ۱۸
- رویکرد ساختاری ۲۱
- روابط معنایی در کتب معناشناسی ۲۲
- شمول معنایی ۲۲
- هم‌معنایی ۲۳
- تقابل معنایی ۲۳
- تباین معنایی ۲۴
- گونه‌های تحول معنایی ۲۴
- گسترش یا افزایش معنایی ۲۵
- تضیق یا کاهش معنایی ۲۵
- تغییر مدلول ۲۵
- استعاره ۲۶
- روابط معنایی در بین زوج‌های معنایی در قرآن کریم ۲۶
- رابطه مکملی نحوی-معنایی ۲۷
- رابطه معنایی-معنایی ۲۷
- «روابط اشتدادی» ۲۸
- «روابط تقابلی» ۲۸
- «روابط توزیعی» ۲۸
- فرایند کشف مؤلفه‌های معنایی واژه با تکیه بر روابط همنشینی و جانشینی ۲۹
- مؤلفه‌های معنایی ۳۱
- حوزه‌های معنایی ۳۲
- شبکه معنایی ۳۳
- انگاره کویلیان ۳۵

۳۷		انگاره کره معنایی
۳۹		شبکه‌ی معنایی متن
۴۱		راهنمای روابط معنایی

فصل دوم: اوصاف حضرت ابراهیم (ع) در قرآن کریم

۴۴		امام
۴۶		حلیم
۴۷		خلیل
۴۹		شاکر
۵۰		صاب قلب سلیم
۵۲		صالح
۵۴		صدیق
۵۶		عبد مؤمن
۵۶		قانت
۵۷		متوکل
۵۹		محسن
۶۱		منیب
۶۲		موقن

فصل سوم: معناشناسی واژگان حنیف، حنیف، امة، أسوة و آواه

۶۶		واژه‌ی «حنیف»
۶۷		جمع
۷۰		ریشه‌شناسی
۷۱		واژگان همنشین و جانشین «حنیف» در قرآن کریم
۷۲		حنیف
۷۵		ابراهیم
۸۰		پیامبر (ص)
۸۴		دین
۸۷		واژه جانشین حنیف
۸۷		مسلم

۹۰	 مؤلفه‌های معنایی حنیف
۹۱	 محسن
۹۳	 قانت
۹۵	 مشرک
۹۹	 یهود
۱۰۲	 نصاری
۱۰۳	 کره معنایی حنیف
۱۰۶	 واژه «مسلم»
۱۰۹	 ریشه شناسی
۱۱۰	 واژگان همنشین و جانشین «مسلم» در قرآن
۱۱۰	 أمة
۱۱۲	 واژگان جانشین مسلم
۱۱۳	 مؤلفه‌های معنایی مسلم
۱۱۴	 مؤمن
۱۲۱	 منیب
۱۲۳	 صادق
۱۲۵	 صابر
۱۳۰	 خاشع
۱۳۲	 منصدق
۱۳۳	 کره معنایی مسلم
۱۳۵	 واژه «أمة»
۱۳۷	 ریشه شناسی
۱۴۰	 واژگان همنشین و جانشین «أمة» در قرآن
۱۴۰	 یهدون
۱۴۱	 واژگان جانشین «أمة»
۱۴۱	 کره معنایی أمة
۱۴۳	 واژه «أسوة»
۱۴۶	 ریشه شناسی

۱۴۷		واژگان همنشین و جانشین أسوة در قرآن
۱۴۸		کره معنایی أسوة
۱۵۰		واژه «أواه»
۱۵۱		ریشه‌شناسی
۱۵۱		واژگان همنشین و جانشین أواه در قرآن
۱۵۲		واژگان جانشین أواه
۱۵۲		مؤلفه معنایی أواه
۱۵۳		نتیجه‌گیری
۱۵۴		کتابنامه

مقدمه

اوصاف و نحوه سر و سلوک حضرت ابراهیم (ع) در قرآن جلوه‌ای خاص داشته و از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. تاکنون کتاب‌های زیادی با رویکرد سنتی در مورد بعضی اوصاف شاخص ایشان من جمله حنیف، مسلم، امام، أسوه و صورت گرفته است و آثار ارزشمندی از ایشان در این موضوع نگارش یافته است. این در حالی است که به زعم نگارنده با بازخوانی مجدد آیات، این بار به کمک روش‌های علم معناشناسی می‌توان به تحلیلی از این اوصاف پرداخت که تاکنون کمتر به آن اشاره شده است.

معناشناسی یکی از روش‌های نوین در مطالعات قرآنی محسوب می‌شود که با مطالعه علمی معنا، درصدد استخراج معنای نهفته در متن می‌باشد. نگاهی به مطالعات معناشناسی در کتاب‌هایی که پیرامون این موضوع نوشته شده است، نشان می‌دهد که این علم با ارائه راهکارهایی نظام‌مند برای این قسم از تحقیقات، علاوه بر تعریف دقیق از مفاهیم مورد مطالعه و تبیین جایگاه آن مفهوم در میان سایر مفاهیم قرآنی، موفق به کشف لایه‌های پنهان از یک مفهوم گشته و در تعمیق معانی مستخرج از آیات نقشی بسزا داشته است.

این اثر با نگاهی معناشناسانه به واژگان «حنیف، مسلم، أمة، أسوه و أواه»، تصویر معنایی سه‌بعدی از این واژگان و جایگاه آن در قرآن کریم ارائه می‌نماید. از این رو ابتدا به مباحث نظری و سپس به تفصیل تبیین آن‌ها می‌پردازد. در این بخش در سه قسمت به دو روش، ریشه‌شناسی و ساختاری و در قسمت بعد به شبکه معنایی پرداخته شده است.

فصل دوم با عنوان «اوصاف حضرت ابراهیم (ع) در قرآن کریم» به بیان اوصاف ویژگی‌ها و خصوصیات بارز حضرت ابراهیم (ع) در قرآن کریم می‌پردازد تا از رهگذر شناخت این صفات، شخصیت آن بزرگوار بهتر درک شود. لازم به ذکر است که صفاتی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که به طور مشخصی به حضرت ابراهیم (ع) نسبت داده شده‌اند.

فصل سوم با عنوان «معناشناسی واژگان حنیف، مسلم، أمة، أسوه و أواه» در چند بخش به بررسی معنایی این واژگان می‌پردازد. در یک بخش به ریشه‌شناسی واژه و در بخش بعدی به بررسی واژگان هم‌نشین و جانشین واژه در قرآن پرداخته و با ترسیم انگاره معنایی واژه، تصویری از معنای واژه را در ذهن مخاطب

ترسیم می‌کند و در نهایت در بخشی دیگر با تحلیل تفسیری شبکه‌های معنایی این واژگان، یک نمونه از کاربرد معناشناسی در تفسیر را به صورت عملی ارائه می‌دهد.